

Den store mester POL. 11/1-53

Carl Th. Dreyers mirakel-film over Kaj Munks „Ordet“ er det stærkeste værk i dansk film til dato

Birgitte Federspiel som den unge svigerdatter paa Borgensgaard, Inger, og Henrik Malberg som gamle Mikkel Borgen, den grundtvigske høvding.

MAN kan være saa indispeneret for religiøs oplevelse, man være vil i den tid, Dreyers billed-værk over Munks mirakelspil glider forbi øjet, er man i en højere magts haand. Man kan vaande sig under grebet, føle sig knuget i stolen, man kan synes dette er skærsild og aandelig voldtægt, noget i en kan rebellere mod denne skaanselsløse udnyttelse af død og begravelse og stærke mænds hulkende sammenbrud over en ung kvindes kiste, men man kommer ikke fra det uden at være rystet igennem. Kaj Munks gud har talt gennem Dreyers kamera og mikrofon.

Filmen ejer ikke — og kan ikke eje — skuespillets naive og umiddelbare illusion. Fotografiet kræver mere raffinerede virkemidler, kold beregning af lyseffekter og billedkomposition for at faa en tilsvarende virkning frem. Dreyer betjener sig af samme teknik som i „Vredens dag“, de rolige statuariske figurer, den langsomme kamerabevægelse, der aldrig slipper personerne og situationerne, den til det ulidelige henholdte handling — altsammen for at give stoffet den sindige jyske livsrytme og give motivet tyngde og knugende alvor.

FORHOLDET til stykkets stof og motiv er relativt frit. F. eks. har Dreyer bortskaaet den tragiske kærlighedsoplevelse, der har gjort Johannes sindssyg, den har forekommet ham sentimental og banal. Johannes har læst og tænkt sig til sit vanvid i Kierkegaard. Han er en troens martyr. Desuden er der tildiget en slags ouverture, hvor selve det stridige jyske vejr spiller op, og man ser den religionsvanvittige paakalde sin gammeltestamentlige gud i den storladne vesterhavsklit, der nok kan gøre et overmodigt menneske lille over for skaberen.

Munks replik er taget under filmisk behandling, uden at man kan tale om noget tilfælde af forsimpling. Dialogen er blot bragt i et tjenende forhold til billedet, som for en film-digter af Dreyers type er selve „ordet“. Og med disse sine monumentale billeder har han faaet det sagt, alt det uudsigelige, som staar disse bønder i øjne og ansigter, kærlighed mellem mand og kvinde, kærlighed til Gud, troen og tvivlen, den navnløse glæde, den ordløse sorg.

Saaledes har den gamle mester skabt det enkleste og stærkeste bil-

led-værk, der efter min mening er frembragt i dette land til nu, ja vel mere end det — den stærkeste religiøse propaganda-film, der er fremkommet noget sted i verden. Munks hede og Dreyers kulde har glødet og hærdet det — indtil det penible-vanskelige sujet; opvækkelsen af en død ved troens kraft, saaledes at hver antydning af sentimentalitet, hvert tilløb til overnaturlige tryllesnumre er strøget bort, og miraklet staar der og lyser i sin altudfordrende majestæt, samtidig med at selve dødsmaaden og nogle pludselige, vaagnende glimt af undren og vagtsomhed i lægens ansigt ved synet af det mærkeligt uforandrede legeme i kisten lader en dørsprække aaben for de snusfornuftiges fortolkningskunster.

DREYER er med andre ord ikke faldet for en eneste af de billige effekter, der ellers gør de fleste religiøse film saa lidt mirakuløse. Det er opstandelse uden Hollywoods tusind violiner, bævreorgler og englekor. Det er en ren film om den rene barnetros kraft.

Beundringsværdig er ogsaa brugen af skuespillerne. Hvad Dreyer fysiognomisk kan faa ud af kendte og ukendte kræfter, er i sig selv et mirakel. Det kan siges, at Henrik Malberg næppe kan mønstre den styrke i staturen, som man forbinder med den 75aarige Mikkel Borgen paa Borgensgaard, men mageløst er de stærke øjnes spil i det gode brede ansigt fastholdt, stædigheden i dem, ætstoltheden, den grundtvigske glæde, den menneskelige græmmelse over en begavet søn, der tabte sin forstand, og en svigerdatter, som Gud tager saa meningsløst tidligt, men ogsaa vredens lyn ved synet af missionens sure mørkemænd, der gør en jammerdal af den verden, Mikkel Borgen elsker. Lige saa sikkert er Ejner Federspiel placeret som Mikkel Borgens religiøse modspiller, den missionske Peter Skræder, et smalt menneske, hvis tætsiddende øjne maaler udsynets snøverhed. Helt vidunderlig er Emil Hass Christensens skuespillerfysiognomi udnyttet, denne unge Mikkel Borgen har fornægterens sammenbidte mund, hans stærke kranium rummer selvstændige tanker, hans regelmæssige, gode træk taler tydeligt om retlinethed, redelighed, kærlighed, hvilken personlighed har ikke Dreyer hentet ud af denne sympatiske skuespiller, som paa teatret netop altfor ofte faar lov til at virke som den ganske upersonlige pænhed og elskværdighed. Og med hvilken kraft bryder ikke hans fortvivlelse igennem ved kisten med den døde hustru. Man vil huske den hulken længe, længe. Saa dan græder en mand, naar det bedste tages fra ham.

DER blev præsteret det dejligste spil af Birgitte Federspiel som unge Mikkel Borgens frugtsommelige kone, Inger, saa megen sød og varm kvindelighed vibrerede paa dette afsminkede pigeansigt, saa stor hengivenhed laa i hendes bevægelse, da hun fandt tilbage til livet og sin mands arme, at de ord fik liv, som Munk lægger hendes husbond i munden: „Jeg elskede jo ogsaa hendes legeme.“ Men selve miraklet skal gøres af den skuespiller, der faar Johannes' rolle. Preben Lerdorff Rye gjorde det mirakel af hele sin skuespillersjæls enkle styrke i indlevelsen. Man studsede over det paafund a' farve hans tale ligesom med en slags jødisk akcent til angivelse af, hvor stærkt han i sin galskab identificerer sig med Jesus af Nazareth, men det var saa gennemført et element i hele hans forpinte Kristusfremtoning, at man modvilligt accepterede det, og det styrkede den følelse af befrielse, man følte, da han igen blev normal, og med sin lille broderdatter ved haanden gør det under, han har lovet hende: at kalde hendes mor tilbage til livet. Dreyers genialitet viste sig i selve dette skæbnesvangre øjeblik, da han skal skildre opstandelsens under og gør det ved at holde kameraet paa dette lille-

pige-ansigt, hvor et bævende og befriende smil tillidsfuldt søger sig frem, til det lyser som en pinsesol.

DET er Dreyers kunst, at alle — kendte som ukendte kræfter — kommer til at virke i samme plan. Det gælder operasangeren Henry Skjott, som han har anvendt som lægen, Ove Rud, der er præsten, saa vel som de helt nye navne, Cay Kristiansen, der er den yngste søn Anders Borgen, og Gerda Nielsen, der var alt, hvad der er misstøns skrædderdatter som hans tilkommende, Anne fra Kæret.

Man skal ikke spaa, men saa meget tør man sige, at vi — efter aars ørkesløse standardproduktion — igen har en stor dansk film, vi kan vise alverden, og som alverden før eller senere vil komme til at anerkende som den digterisk og filmisk stærkeste religiøse film, denne ukristelige periode har set. Med sin næsten sataniske evne til at pine og presse vore følelser, indtil gudelige som ugudelige vrider sig i taarer, har den gamle filmmester omsat Kaj Munks tro paa ordet — ogsaa kunstnerisk — i sin egen formel: „I begyndelsen var billedet —.“ Harald Engberg.